

ก
012.4
2531

พระ ธีรรมเสนาฬ
ปรีณญาตุมญาภณทตทกตตมคกค
สาขาพนนคกษาคาสตร
จาก
มหาวิทยาลัยศรีนครนทรวิโรฒ
ปการศกษา ๒๕๓๑

คำนำ

เนื่องในโอกาสที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้จัดพิธีถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์แก่พระเดชพระคุณพระธรรมเสนานี ในวันจันทร์ที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๓๑ จึงได้จัดทำหนังสือที่ระลึกนี้ขึ้น เพื่อเป็นการสดุดีและประกาศเกียรติคุณ ยกย่องเชิดชูคุณงามความดีที่พระคุณท่านได้อุทิศตนสร้างสมให้แก่สังคมอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลาอันยาวนานนั้นเป็นที่ประจักษ์สืบไป

ความจริงแล้ว เกียรติประวัติและผลงานของพระเดชพระคุณพระธรรมเสนานี ที่ได้ประกอบจนบังเกิดประโยชน์ทั้งทางโลกและทางด้านพระศาสนานั้นมีมากอย่างประมาณค่ามิได้ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา พระคุณท่านนับได้ว่าเป็นพระเถระนักพัฒนาการศึกษาโดยแท้ ท่านมีความห่วงใยเยาวชนในท้องที่ซึ่งยากจนและด้อยโอกาสทางการศึกษา จึงได้ทุ่มเททั้งกำลังกาย กำลังความคิด และปัจจัยทั้งหลายเพื่อพัฒนายกระดับการศึกษาของผู้ด้อยโอกาสเหล่านั้นอย่างต่อเนื่อง โดยการให้การสงเคราะห์ ให้ทุนการศึกษา ตลอดจนจัดสร้างโรงเรียนทั้งระดับประถมและมัธยม และการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร อันนับได้ว่าท่านเป็นบุคคลที่ได้ยกระดับจิตใจ ปัญญา ชีวิต และสังคมของคนเหล่านั้นให้สูงขึ้น ควรแก่การยกย่องเชิดชูยิ่ง

การจัดทำหนังสือที่ระลึกครั้งนี้แม้ว่าจะไม่สามารถนำผลงานเกียรติประวัติของท่านมาประมวลไว้อย่างครบถ้วนได้เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านเวลาและอื่น ๆ แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออกถึงความรู้สึกภาคภูมิใจที่มหาวิทยาลัยได้มีโอกาสดวยปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์แก่พระคุณท่านในครั้งนี้ ซึ่งนับว่าเป็นเกียรติเป็นศรีอย่างสูงยิ่งแก่มหา-

วิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒโดยส่วนรวม การจัดทำหนังสือครั้งนี้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณสุธีร์ ประถมวาลย์ รองผู้อำนวยการฝ่ายกิจการสาขา ทำหน้าที่ผู้จัดการเขต ๓๗ ธนาคารกสิกรไทย คณะกรรมการจัดทำหนังสือจึงขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้เป็นอย่างยิ่ง

คณะผู้จัดทำ

พระธรรมเสนานี

หลวงปู่พระธรรมเสนานีกับปริญญ่าปรัชญาดุฎฐิบัณฑิตกิตติมศักดิ์
สาขา ศึกษาศาสตรื มหาวิทยาลัยรามคำแหง

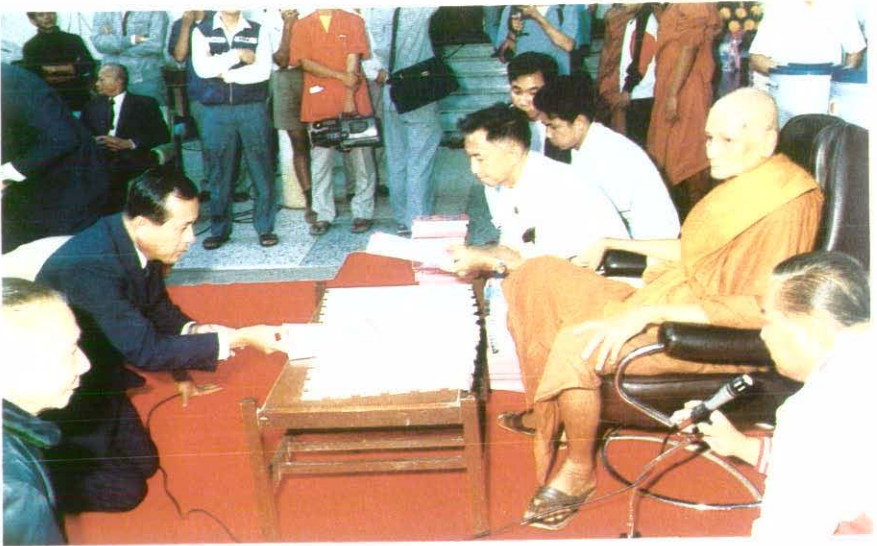
รองอธิการบดี มศว บางแสน นำคณาจารย์ร่วมแสดงความยินดี
ในโอกาสที่หลวงปู่ได้รับพระราชทานปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์
จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง
วันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ.๒๕๓๑

ฯพณฯ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี
เดินทางมาเปิดงานประจำปี ๒๕๓๑
ณ วัดโฆธรรารามวรวิหาร

ทุกปี ในวันที่ ๑ ธันวาคม จะมีลูกศิษย์มาร่วมงานหลวงปู่พระธรรมเสนาณี
จำนวนมาก จากทั่วประเทศ

หลวงปู่อบรมสั่งสอนนักเรียนด้วยความเมตตาเสมอ

อีกมุมหนึ่งของโรงเรียนพุทธโสธร

กำหนดการพิธีถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์
สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
แต่

พระธรรมเสนาณี (จิรปุญฺโญ ด.เจียม กุลละวณิชย์)
ณ โรงเรียนพุทธรังสีพิบูล อ.บ้านโพธิ์ แปรริ้ว

-
- 09.30 น. - คณะจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เดินทางมาถึง
- จุดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- รายงานความเป็นมาของการถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- สดุดีเกียรติคุณพระธรรมเสนาณี
- ถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- ถวายไทยธรรม
- พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา
- ศิษยานุศิษย์แสดงความยินดี
- พระสงฆ์อนุโมทนา
- ศิษยานุศิษย์แสดงมุทิตาสักการะ
- 11.00 น. - ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์
- เสริจพิธี

สดุดีเกียรติคุณ

แต่

หลวงปู่เจ้าคุณพระธรรมเสนา
(จิรปุญโญ ด.เจียม กุลละวณิชย์)

ตามที่สภามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในคราวประชุมครั้งที่ ๖/๒๕๓๑ เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๓๑ ได้ลงมติอนุมัติให้ถวายปริญญาการศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ แต่พระเดชพระคุณพระธรรมเสนาณี ในฐานะที่พระคุณท่านเป็นพระมหาเถระที่ก่อกปรด้วยศีลาจารวัตรและปฏิบัติเป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธา ได้มุ่งมั่นในการที่จะพัฒนาทั้งด้านพระศาสนาและด้านการศึกษา จนก่อให้เกิดประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อสังคมและประเทศชาติโดยส่วนรวม จึงใคร่ขอกล่าวคำสดุดีเกียรติคุณของพระธรรมเสนาณี (จิรปุญโญ ด.เจียม กุลละวณิชย์) ให้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์แก่สาธุชนทั่วไป และให้เกียรติคุณของพระคุณท่านขจรขยจारीกอยู่ในความทรงจำของอนุชนรุ่นหลังตราบชั่วกาลนาน

ท่านเจ้าคุณพระธรรมเสนาณี เป็นชาวแปดริ้วโดยกำเนิด ในตระกูลกุลละวณิชย์ ซึ่งนับได้ว่าเป็นตระกูลที่เก่าแก่และมั่งคั่งตระกูลหนึ่งของจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยพื้นฐานของวงศ์ตระกูลและพื้นฐานทางการศึกษาทางฝ่ายฆราวาสแล้ว ท่านสามารถที่ครองชีวิตเพศฆราวาสได้อย่างสมบูรณ์พูนสุข แต่ด้วยความที่มีจิตใจอันแน่วแน่มั่นคงก่อกปรด้วยความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ท่านจึงเลือกทางที่จะดำรงชีวิตในสมณเพศมาโดยตลอด ด้วยกุศลและบุญบารมีที่ท่านได้บำเพ็ญเพียรมา

ตลอดด้วยจิตใจที่ตั้งมั่นแน่วแน่ตัวเอง จึงส่งผลให้พระคุณท่านได้บรรลุถึงซึ่งอุดมการณ์ของท่าน นั่นคือ การสร้างสิ่งที่มีคุณค่าให้แก่ชีวิต การพัฒนาสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์แก่สังคม ประเทศชาติ และพระศาสนา ดังปรากฏประจักษ์แจ้งในปัจจุบัน

พระคุณท่านมีความห่วงใยในอนาคตของเยาวชนที่จะเติบโตใหญ่ขึ้นมาเป็นผู้นำของชาติของสังคมในวันข้างหน้า จึงได้ทุ่มเทสละแรงกายและทรัพย์สินเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน ตลอดจนจนการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ด้วยการสร้างโรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษา โรงเรียนมัธยม และโรงเรียนปริยัติธรรม ที่มีความสว่างงดงาม บริบูรณ์ไปด้วยอุปกรณ์และบรรยากาศที่จะส่งเสริมการศึกษาเล่าเรียน และการพัฒนาจิตใจคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ยิ่งไปกว่านั้น ด้วยความห่วงใยและปรารถนาที่จะปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีงาม และส่งเสริมจริยธรรมแก่เยาวชน พระคุณท่านถึงกับได้ลงมือทำการสอนด้วยตนเอง คอยสอดส่องดูแล อบรมให้เยาวชนมีแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม จึงสามารถที่จะกล่าวได้ว่า พระคุณท่านเป็น “ครูผู้ยกระดับชีวิตและจิตวิญญาณของลูกศิษย์” โดยแท้

นอกจากจะทุ่มเทในการสร้าง การปรับปรุงโรงเรียนแล้ว พระคุณท่านยังให้การอุปถัมภ์ด้านทุนการศึกษาแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา โดยทั่วไปเป็นประจำตลอดมา ให้ความอนุเคราะห์แก่โรงเรียนที่ห่างไกล ด้วยการบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น ให้การสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป ตลอดจนจนส่วนราชการต่าง ๆ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความมีจิตเมตตาเอื้ออาทรต่อคนโดยทั่วไป นับได้ว่าพระคุณท่านเป็น “นักสังคมสงเคราะห์” ที่ควรแก่การยกย่องเชิดชูเป็นอย่างยิ่ง

โดยที่พระคุณท่านเป็น มหาเถระ ที่เพียบพร้อมไปด้วย ศีลจารวัตร มีจิตที่เปี่ยมล้นไปด้วยเมตตาธรรม มุ่งมั่นที่จะสร้างแต่สิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ ให้เกิดแก่ประเทศชาติ และประชาชนโดยทั่วไป ดังกล่าวมาแล้ว พระคุณท่านจึงเป็นที่เคารพรักและบูชาของคนโดยทั่วทุกสารทิศ นับเป็นบุพชนีย-บุคคลที่หาได้ยากยิ่งคนหนึ่งของชาติ

นับเป็นเกียรติ เป็นศรีสง่า และเป็นความภาคภูมิใจอย่างสูงยิ่ง ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ได้มีโอกาสถวายปริญญาคุณษฏี-บัณฑิตกิตติมศักดิ์ แต่ พระคุณเจ้าในครั้งนี้ ขอกุศลบุญราศีที่ท่านหลวงปู่ เจ้าคุณ พระธรรมเสนานี ได้บำเพ็ญมาแล้ว และกำลังบำเพ็ญอยู่กับทั้ง เดชานุภาพแห่งคุณพระรัตนตรัย จงดลบันดาลให้พระคุณท่านมีแต่ความ เกษมในธรรม มีพละนามัยที่สมบูรณ์ มีอายุมั่นขวัญเย็น เป็นมิ่งขวัญของ ประชาชนและประเทศชาติสืบชั่วกาลนาน

๑๓/๑๒/๕๕

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติ เมืองนาโพธิ์)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สดุดีเกียรติคุณ

แต่

หลวงปู่เจ้าคุณพระธรรมเสนาณี

ในนามของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน อันประกอบด้วยคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ พนักงานและนิสิตทั้งปวง ขอกราบนมัสการอนุโมทนาด้วยความปิติยินดียิ่ง ที่พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมเสนาณีได้รับพระราชทานปริญญาบัตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานครั้งนี้ย่อมเป็นเครื่องชี้ชัดว่า พระเดชพระคุณหลวงปู่ย่อมมีจริยาวัตร และการบำเพ็ญกุศลทานโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาทางการศึกษา อันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์อย่างเอนกประการ อันเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่สภามหาวิทยาลัยเห็นชอบและอนุมัติอย่างเป็นทางการ เกียรติยศครั้งนี้ นอกจากหลวงปู่และวงศ์ตระกูล “กุลละวณิชย์” จะได้รับแล้ว พวกเราทั้งหลายซึ่งเคารพบูชาในตัวท่านย่อมมีผลพลอยได้รับไปด้วย พวกเรามีความปิติยินดียิ่งนัก

ด้วยเดชแห่งกุศลมูลที่หลวงปู่ได้สั่งสมมาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย อันมีพระรัตนตรัยเป็นที่ตั้ง จงดลบันดาลให้หลวงปู่เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ และเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของพวกเราทั้งหลายสืบไปชั่วกาลนาน

(นายเชาวน์ มณีวงศ์)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน --

คำประกาศเกียรติคุณ พระธรรมเสนาณี

การศึกษาคุณวิสัยบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พระธรรมเสนาณี นามเดิม เจียม นามสกุล กุลละวณิชย์ นามฉายา จิรปุญโญ อายุ ๘๕ ปี พรรษา ๖๑ พรรษา เป็นชาวตำบลลาดขวาง อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา เริ่มอุปสมบท ณ วัดพิพิธประสาท-สุนทร (ลาดขวาง) เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๐ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดโสธรวรารามวรวิหาร

ตลอดเวลาที่ดำรงเพศบรรพชิต พระธรรมเสนาณีได้ศึกษาพระธรรมวินัยจนแตกฉาน และมุ่งมั่นที่จะทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้น เพื่อให้เป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชนจะเห็นได้จากการจัดอุปสมบทให้แก่ประชาชนผู้มีศรัทธาแต่ขาดทุนทรัพย์ที่จะดำเนินการปีละ ๕๐-๖๐ คน เป็นประธานนำประชาชนผู้มีจิตศรัทธาไปทอดกฐินตามวัดต่าง ๆ เพื่อหารายได้เป็นทุนปฏิสังขรณ์วัดทุกปี การจัดพิมพ์หนังสือเผยแพร่วรรณแก่ประชาชนเป็นจำนวนมาก และพยายามสั่งสอนประชาชนให้เลิกจัดงานเฉลิมฉลองพิธีการต่าง ๆ ที่สิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์

ในด้านการศึกษา พระธรรมเสนาณีได้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาทั้งในทางธรรมและทางโลก อาทิการสร้างโรงเรียนนันทธรรมบาลี การส่งเสริม และสนับสนุนเยาวชนในท้องถิ่นห่างไกลความเจริญให้ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน ได้ริเริ่มตั้งโรงเรียนมัธยมขึ้น ณ วัดพิพิธประสาทสุนทร ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๗๐ และรับอุปการะนักเรียน

จำนวนมากให้ได้ศึกษาเล่าเรียน ได้จัดตั้งมูลนิธิและสมทบกองทุนช่วยเหลือนักเรียน เช่น มูลนิธิเทพบำรุง เพื่อช่วยเหลือนักเรียนในจังหวัดฉะเชิงเทรา มูลนิธิโรงเรียนพุทธรังสีพิบูล เพื่อช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนและนักเรียนที่จบการศึกษาแล้วให้ได้ศึกษาระดับสูงขึ้น มูลนิธินักเรียนแพทย์ชนบท และกองทุนโครงการครุทายาท ของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน นอกจากนี้ยังจัดสร้างอาคารเรียน เช่น อาคารเรียนโรงเรียนพุทธรังสีพิบูล และโรงเรียนพุทธโสธร รวมถึงการจัดซื้ออุปกรณ์การศึกษามอบให้โรงเรียนต่าง ๆ ด้วย

พระธรรมเสนานี เป็นพระเถระผู้เพียบพร้อมด้วยศีลาจารวัตรมั่นคงในพระบวรพุทธศาสนา เป็นผู้ทรงศีลบริสุทธิ สร้างสรรค์ประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาเป็นที่ยิ่ง เป็นนักพัฒนา นักสังคมสงเคราะห์ และนักบริหารการศึกษาผู้สร้างผลงานอันเป็นคุณประโยชน์แก่วงการศึกษาและประเทศชาติบ้านเมือง จนเป็นที่เคารพบูชาของประชาชนทั่วไป สถาบันการศึกษาชั้นสูงจึงได้ถวายปริญญาภิตติมศักดิ์แด่พระธรรมเสนานี กล่าวคือ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ ถวายปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาครุศาสตร์ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๐ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง ถวายปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๑

อาศัยเหตุที่พระธรรมเสนานีได้ประกอบกิจอันเป็นคุณประโยชน์แก่การพัฒนาการศึกษาในด้านต่าง ๆ เป็นอเนกประการ สภามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จึงมีมติเป็นเอกฉันท์ถวายปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ แด่พระธรรมเสนานี เพื่อเชิดชูเกียรติคุณสืบไป

ประวัติย่อ

ผลงานของหลวงปู่พระธรรมเสนาณี

รวบรวมโดย

ดร.คุณวุฒิ คนฉลาด

ชื่อและรายละเอียดของตระกูล

นามเดิม	เจียม	นามสกุล	กุลละวณิชย์
นามฉายา	จิรปัญญาญ		
อายุ	๘๕ ปี	พรรษา	๖๑ พรรษา
นามบิดา	นายปลื้ม	นามมารดา	นางสาย
ชาติกาล	เกิด ณ วันอังคารที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๔๖ ตรงกับวันขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๑ (อ้าย)		
ชาติภูมิ	ตำบลลาดขวาง อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา		
อุปสมบท	วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๔๗๐ ณ วัดพิพิธประสาทสุนทร (ลาดขวาง)		
พระอุปัชฌายะ	พระครูพิพิธสุตสุนทร (จืด)		
พระกรรมวาจาจารย์	พระครูบริหารวรกิจ (เจ๊ก)		

หลวงปู่มีพี่น้อง ร่วมบิดา-มารดา รวม ๘ คน ได้แก่

๑. นายเจียม กุลละวณิชย์
๒. นางเจียม กุลละวณิชย์
๓. หลวงปู่พระธรรมเสนานี (เจียม กุลละวณิชย์)
๔. พล.ต.อ.พิชัย กุลละวณิชย์
๕. นายจวน กุลละวณิชย์
๖. พล.อ.ท.จอม กุลละวณิชย์
๗. นางจันทร์ แก้วพิทักษ์
๘. นายเจริญฤทธิ กุลละวณิชย์ (จูด กุลละวณิชย์)

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. ๒๔๕๐-๒๔๕๔ ศึกษาเล่าเรียนบาลีไวยากรณ์ ณ สำนักวัดชัยชนะสงคราม (วัดตึก), วัดสามจีน (วัดไตรมิตรวิทยาราม) และวัดมหาพฤฒาราม (วัดตะเคียน) ตามลำดับ
- พ.ศ. ๒๔๖๓ เรียนภาษาจีนที่โรงเรียนพาณิชย์การและเรียนภาษาอังกฤษกับอาจารย์เอซีเจมส์ อาจารย์โบมองส์และอาจารย์บีโอคาทไรท์
- พ.ศ. ๒๔๖๔ สอบเข้าเรียนเป็นนักเรียนแพทย์เสื่อป่า ต่อมาได้เป็นเสื่อป่ากองเดินข่าวหลวงรักษาพระองค์ ได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กหลวงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามสกุลให้ว่า “กุลละวณิชย์”
- พ.ศ. ๒๔๖๗ เข้าเรียนโรงเรียนนายร้อยมัธยมและสำเร็จประกาศนียบัตรสูงสุด ส่งไปรับราชการที่ร้อยเอ็ด กองพล ๙ ได้รับยศเป็นนายดาบ

ประวัติการทำงาน

งานประจำ

- พ.ศ. ๒๔๖๔-๒๔๗๐ รับราชการเป็นเสื่อป่าแพทย์หลวงรักษาพระองค์ มหาดเล็กรักษาพระองค์ในรัชกาลที่ ๖ รับราชการในกองทัพบก กองพล ๙ ร้อยเอ็ด ลาออกไปทำงานที่กรมรถไฟหลวง และต่อมาไปทำงานที่ธนาคารฮ่องกงเซี่ยงไฮ้ ตามลำดับ

- พ.ศ. ๒๔๗๐ อุปสมบท ณ วัดพิพิธประสาทสุนทร (ลาดขวาง)
- พ.ศ. ๒๔๗๘ สอบนักธรรมสนามหลวง ชั้นเอกได้
- พ.ศ. ๒๔๘๐ รับตำแหน่งรองเจ้าอาวาสวัดพิพิธประสาทสุนทร
- พ.ศ. ๒๔๘๒ รับตำแหน่งเจ้าคณะตำบลลาดขวาง
- พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้รับสมณศักดิ์ที่ พระครูอาทรพิพิธกิจ
- พ.ศ. ๒๔๘๗ ได้รับแต่งตั้งเป็นอุปัชฌายะ
- พ.ศ. ๒๔๘๘ รับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพิพิธประสาทสุนทร
- พ.ศ. ๒๔๙๐ รับตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอบางปะกง
- พ.ศ. ๒๔๙๑ รับตำแหน่งวินัยธรจังหวัด
- พ.ศ. ๒๔๙๔ วิชาการเจ้าคณะอำเภอบ้านโพธิ์ อีกตำแหน่งหนึ่ง
- พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับสมณศักดิ์ที่ พระพุทธิรังสี (พระราชาคณะ
ชั้นสามัญ) และเป็นศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา
- พ.ศ. ๒๕๐๖ วิชาการเจ้าคณะจังหวัดฉะเชิงเทราและปฏิบัติ
งานแทนเจ้าอาวาสวัดโสธรฯ
- พ.ศ. ๒๕๐๗ รับตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดฉะเชิงเทรา
- พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้รับสมณศักดิ์ที่ พระราชพุทธิรังสี (พระราชา
คณะชั้นราช) ย้ายไปดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัด
โสธรวรารามวรวิหาร
- พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับสมณศักดิ์ที่ พระเทพคุณาธาร (พระราชา
คณะชั้นเทพ)
- พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้รับสมณศักดิ์ที่ พระธรรมเสนานี (พระราชา
คณะชั้นธรรม)

ตลอดระยะเวลาที่หลวงปู่ดำรงตำแหน่งรองเจ้าอาวาสวัดพิพิธ-
ประสาทสุนทร พ.ศ. ๒๔๘๐ เจ้าอาวาส พ.ศ. ๒๔๘๘ จนถึงเจ้าคณะจังหวัด

และเจ้าอาวาสวัดโสธรในปัจจุบัน หลวงปู่ได้พัฒนาวัดและบำรุงพระพุทธศาสนาพอสรุปเป็นตัวอย่าง เช่น

๑. วัดพิพิธประสาทสุนทร ได้แก่ สร้างพระอุโบสถ โรงเรียนนักธรรมบาลี หอสมุดประจำวัด ศาลาการเปรียญ ฌาปนสถาน กุฏิ ศาลาท่าน้ำ และรั้วรอบวัด เป็นต้น

๒. วัดพุทธโสธรวรารามวรวิหาร ได้แก่ พัฒนาวัดโดยขยายที่ดินจาก ๓๘ ไร่ เป็น ๒๗๗ ไร่ พัฒนาอาคารไม้เป็นตึกทรงไทย สร้างหอประชุมสงฆ์ หอระฆัง กุฏิ ศาลาอภิธรรม โรงเจ ศาลาการเปรียญ หอนั้น ถนนคอนกรีต ฯลฯ เป็นต้น

งานพิเศษ

นอกจากงานประจำแล้ว หลวงปู่ได้เอาใจใส่พัฒนาการศึกษาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ งานด้านวัฒนธรรม สังคมสงเคราะห์ ส่งเสริมเอกลักษณ์ของไทยและความมั่นคงด้านการปกครองอีกด้วย งานพิเศษที่หลวงปู่ได้พัฒนาและสร้างพอสรุปเป็นตัวอย่าง เช่น

๑. สร้างโรงเรียนมัธยมขนาดใหญ่ที่ตำบลลาดขวาง คือโรงเรียนพุทธรังสีพิบูล ค่าก่อสร้างทั้งสิ้น ๓๕ ล้านบาท

๒. สร้างโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ คือ โรงเรียนวัดโสธรวราราม ค่าก่อสร้าง ๑๘ ล้านบาท

๓. สร้างโรงเรียนมัธยมขนาดใหญ่ คือ โรงเรียนพุทธโสธร เป็นค่าก่อสร้างอาคารเรียน อาคารประกอบต่าง ๆ เป็นเงิน ๑๕๐ ล้านบาท

รวมเป็นเงินที่ใช้เพื่อการศึกษาเป็นค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้างของโรงเรียนทั้ง ๓ แห่ง ๒๐๓ ล้านบาท ภายในช่วง ๓๓ ปี (๒๔๙๗-๒๕๓๐)

๔. งานพัฒนาจิตใจ หลวงปู่ใช้วิธีการสั่งสอนอบรมบ่มนิสัยเพื่อสร้างคุณภาพจิตใจให้แก่เยาวชนและประชาชนแบบผสมผสานอย่างต่อเนื่องโดยสอดแทรกคุณธรรมหัวข้อกตัญญูกตเวทีและความเคารพพร้อมกันไปกับการส่งเสริมให้ปฏิบัติอย่างจริงจัง

๕. งานด้านการสอน หลวงปู่ทำหน้าที่ครูสอนภาษาอังกฤษนิเทศการสอนภาษาอังกฤษและศีลธรรมแก่ครู ทำหน้าที่ที่ปรึกษาของผู้บริหารโรงเรียน ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตแก่เยาวชน เป็นต้น

๖. งานด้านวัฒนธรรม รักษาวัฒนธรรมทางวัตถุโดยสร้างอาคารทรงไทยทั้งวัดและโรงเรียน ส่งเสริมวัฒนธรรมทางจิตใจควบคู่กับการสร้างจิตสำนึกให้แก่นักเรียนแสดงออกซึ่งวัฒนธรรมอันดีงาม

๗. งานด้านสังคมสงเคราะห์และสาธารณกุศล สร้างตึกสงฆ์อาพาธ “พุทธโสธร ๑” พร้อมตั้งทุนไว้เพื่อรักษาพยาบาลและค่าอาหารที่โรงพยาบาลสงฆ์ อนุเคราะห์คนยากจนในถิ่นทุรกันดารทุกปีและบริจาคถึงน้ำให้แก่โรงเรียนและหน่วยราชการต่าง ๆ

๘. งานด้านธำรงรักษาเอกลักษณ์และความมั่นคงของการปกครอง หลวงปู่ได้สร้างอาคารอเนกประสงค์เป็นอาคารทรงไทยโดยใช้เงิน ๔๐ ล้านบาทเพื่อถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๐ เพื่อใช้เป็นห้องประชุม หอสมุดและพิพิธภัณฑ์สถาน นอกจากนี้ ยังได้เสริมสร้างความมั่นคงของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยสอดแทรกความรับผิดชอบในหน้าที่และวินัยแก่นักเรียน และสั่งสอนประชาชนให้สำนึกในหน้าที่ในฐานะเป็นพลเมืองดีให้ปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

๙. ในด้านการช่วยเหลือนักเรียน นิสิตนักศึกษา สถานศึกษา และหน่วยราชการอื่น ๆ หลวงปู่ได้ประพฤติปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เช่น จัดตั้งมูลนิธิต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ในจังหวัด ฉะเชิงเทราและจังหวัดอื่น ๆ บริจาคเงินสมทบทุนให้แก่มูลนิธิมากกว่า ๓๐ แห่ง ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษาของโรงเรียน วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั่วประเทศ

ผลงานดีเด่น

ผลงานทางด้านพระพุทธศาสนา

เมื่อหลวงปู่ท่านได้ตัดสินใจสละทางโลกเพื่อหันเข้าสู่ทางธรรม ในวันที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๗๐ ณ วัดพิพิธประสาทสุนทร (ลาดขวาง) อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นถิ่นบ้านเกิดของท่าน ท่านได้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน พระธรรมวินัยอันเป็นกิจของสงฆ์ตลอดมา ประกอบกับหลวงปู่ได้ผ่านชีวิตการเป็นทหารมาก่อน ท่านจึงติดนิสัยการมีระเบียบวินัยและการพัฒนา จนเป็นที่รักใคร่ของอุปัชฌาจารย์ และเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์ที่จำพรรษา ณ วัดพิพิธประสาทสุนทร หลวงปู่ได้ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ทั้งปฏิบัติกิจของสงฆ์อย่างเคร่งครัด จนเป็นที่เคารพนับถือของอุบาสกอุบาสิกาโดยทั่วไป

หลวงปู่มีความมุ่งมั่นที่จะทะนุบำรุงพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพื่อให้เป็นที่พึ่งทางใจแก่พุทธศาสนิกชนสืบไป ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ของท่าน เช่น การต่อสู้ให้มีวันหยุดเรียนหรือหยุดราชการเป็นวันโกนวันพระ เพื่อให้ข้าราชการ นักเรียนได้มีโอกาสได้ไปทำบุญตามวัดต่าง ๆ เป็นการสืบทอดประเพณีอันดีงามของ

ชาวพุทธ และมีโอกาสได้รับฟังธรรมคำสั่งสอนจากพระสงฆ์ นอกจากนี้ หลวงปู่ได้พยายามชี้แจง สั่งสอนประชาชนให้เลิกล้มประเพณีที่ต้องสิ้นเปลืองเงินทองโดยเปล่าประโยชน์ เช่น การมีการละเล่นในงานต่าง ๆ การแห่ในพิธีอุปสมบท การจุดพลูจุดตะไไ การจัดเลี้ยงฉลองในโอกาสต่าง ๆ ฯลฯ

นอกจากที่กล่าวแล้ว หลวงปู่ยังได้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างและเป็นแนวทางที่จะทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่และเจริญรุ่งเรืองสืบไปได้แก่

๑. หลวงปู่ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างในการชักชวนให้พระและประชาชนฉันหรือรับประทานอาหารแบบมังสวิรัติ ท่านไม่สูบบุหรี่ ท่านไม่ดื่มน้ำชา เป็นต้น

๒. ทุก ๆ ปี หลวงปู่จะจัดการอุปสมบทให้แก่ประชาชนผู้มีศรัทธา แต่ขาดทุนทรัพย์ที่จะดำเนินการ ปีละประมาณ ๕๐-๖๐ คน

๓. ทุก ๆ ปี หลวงปู่จะเป็นประธานในการนำประชาชนที่มีจิตศรัทธาไปทอดกฐินตามวัดต่าง ๆ เพื่อหารายได้เป็นทุนในการปฏิสังขรณ์วัด เป็นประจำทุกปี

๔. หลวงปู่ได้จัดพิมพ์หนังสือเป็นการเผยแพร่หลักธรรมแก่ประชาชนตลอดมา พร้อมทั้งพิมพ์แจกในงานต่าง ๆ ของประชาชนด้วย เช่น หนังสือสารูปฏิบัติ หนังสือมารศาสนา หนังสือกฎแห่งกรรม เป็นต้น

ผลงานด้านการศึกษา

ในด้านการศึกษานั้น หลวงปู่ท่านได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษามาโดยตลอด ไม่ว่าจะทางธรรมหรือทางโลก ดังจะเห็นได้จากประวัติของท่านว่า ท่านได้พยายามที่จะต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ในอัน

ที่จะหาทางให้เยาวชน โดยเฉพาะเยาวชนที่อยู่ในท้องถิ่นไกลความเจริญ ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน เพื่อเป็นหนทางที่จะไปประกอบอาชีพอันสุจริตต่อไป ในสมัยเมื่อ ๓๐ ปีเศษที่ผ่านมา ซึ่งขณะนั้นท่านดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพิพิธประสาทสุนทร (ลาดขวาง) ท่านต้องรับภาระจากประชาชนในตำบลลาดขวางและใกล้เคียง ให้นำบุตรหลานที่เรียนจบชั้น ป.๔ ไปฝากเข้าเรียนต่อระดับชั้นมัธยมในจังหวัด เนื่องจากสมัยนั้นโรงเรียนในระดับมัธยมจะมีอยู่ในตัวจังหวัดเท่านั้น ต่อมาเมื่อเวลาผ่านไปหลายปี หลวงปู่ก็ต้องประสบปัญหาที่ทำให้ท่านคับข้องใจมาก เนื่องจากไม่สามารถช่วยเหลือนักเรียนที่ประชาชนได้นำไปฝากได้เข้าเรียนได้หมด เพราะมีจำนวนมาก จากสาเหตุนี้เองที่เป็นแรงดลใจให้หลวงปู่คิดจัดตั้งโรงเรียนมัธยมขึ้น ณ วัดพิพิธประสาทสุนทร เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในตำบลลาดขวางหรือตำบลใกล้เคียงได้ส่งบุตรหลานมาเรียน ท่านจึงตัดสินใจเปิดทำการสอน เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๔๙๗ โดยอาศัยอาคารโรงเรียนนักธรรมบาลี และโรงครัวของวัดเป็นที่เรียน ในระยะแรกทางการไม่ยอมให้เปิดสอน แต่ด้วยความมุ่งมั่นของหลวงปู่ที่ต้องการจะให้เยาวชนในท้องถิ่นห่างไกลได้มีโอกาสเรียนดังกล่าวแล้ว ท่านจึงดำเนินการสอนด้วยตนเอง พร้อมทั้งให้พระมหาเปรียญซึ่งเป็นลูกศิษย์ในวัดเป็นครูช่วยกันสอน จากนั้นหลวงปู่ต้องวิ่งเต้นด้วยตนเองหลายทางจนในที่สุด ด้วยอำนาจแห่งเมตตาธรรมของท่าน จึงได้รับการพิจารณาให้เปิดโรงเรียนอย่างเป็นทางการได้

นอกจากหลวงปู่จะได้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นเองตามที่กล่าวแล้ว ท่านยังได้ให้การสนับสนุนการศึกษาโดยทั่วไป ซึ่งจะให้การสนับสนุนเกี่ยวกับสิ่งก่อสร้าง อุปกรณ์ และทุนการศึกษา ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างดังต่อไปนี้

๑. เนื่องจากหลวงปู่ต้องรับภาระเกี่ยวกับนักเรียนและอุปการะค่าหนังสือเรียน ค่าอาหาร เสื้อผ้า ในสมัยที่ท่านดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดพิพิธประสาทสุนทรซึ่งนับว่าเป็นภาระที่หนักมาก ท่านจึงได้คิดจัดตั้งเป็นมูลนิธิเพื่อช่วยเหลือเด็กนักเรียนดั่งกล่าวและนักเรียนในรุ่นหลังต่อ ๆ ไป คือ

- ๑.๑ จัดตั้งมูลนิธิเทพบำรุง เพื่อช่วยเหลือนักเรียนในจังหวัด ฉะเชิงเทรา ปัจจุบันมีเงินต้น ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท
- ๑.๒ จัดตั้งมูลนิธิโรงเรียนพุทธรังสีพิบูล เพื่อช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน และนักเรียนที่จบแล้วและได้ศึกษาในระดับสูงขึ้นไป ปัจจุบันมีเงินต้น ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท
- ๑.๓ บริจาคสมทบทุนมูลนิธินักเรียนแพทย์ชนบท
- ๑.๔ ให้ทุนนักเรียนแพทย์
- ๑.๕ ให้ทุนนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (คณะครุศาสตร์)
- ๑.๖ ให้ทุนนิสิตโครงการคุรุทายาท คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน จำนวน ๗ ทุน ๆ ละ ๔,๐๐๐ บาท รวมเป็นเงิน ๒๘,๐๐๐ บาท
- ๑.๗ บริจาคเป็นกองทุน “พระเทพคุณาธาร” สำหรับใช้ดอกผลเป็นทุนนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน เป็นเงิน ๔๐๐,๐๐๐ บาท
- ๑.๘ บริจาคเป็นกองทุนการศึกษาแก่นักมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตกลาง ประสานมิตร เป็นเงิน ๔๐๐,๐๐๐ บาท
- ๑.๙ บริจาคเงินค่าอุปกรณ์ตู้ฮอตไอเว่น ๔๐ ยู ๑ เครื่อง สำหรับภาคจุฬชีวิตวิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน เป็นเงิน ๒๗,๐๐๐ บาท

๒. การดำเนินการจัดสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ

ก. วัดพิพิธประสาทร (ลาดขวาง)

- พ.ศ.๒๔๘๑   อำนวยการสร้างโรงเรียนประชาบาลวัดพิพิธ-
ประสาทรด้วยทุนส่วนตัวกับประชาชน
จำนวน ๑ หลัง ราคาประมาณ ๕๐,๐๐๐ บาท
- พ.ศ.๒๔๘๕   ดำเนินการถมที่ทำถนนเข้าวัดและลาดยาง ระยะ
ทาง ๑๐ วา ราคาประมาณ ๒๓๔,๕๐๐ บาท
- พ.ศ.๒๔๘๘   อำนวยการสร้างโรงเรียนนักรรรมบาลี ๑ หลัง
ราคาประมาณ ๕๐,๐๐๐ บาท
- พ.ศ.๒๔๙๐   อำนวยการสร้างหอสมุดประจำวัดพิพิธประสาทร-
สุนทร ๑ หลัง ราคาประมาณ ๑๒๐,๐๐๐ บาท
- พ.ศ.๒๔๙๕   อำนวยการสร้างพระอุโบสถ ๑ หลัง ราคาประมาณ
๑,๒๒๐,๕๐๐ บาท
- พ.ศ.๒๔๙๗   อำนวยการสร้างสถานีอนามัยด้วยทุนส่วนตัวและ
ญาติ ๑ หลัง ราคาประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ บาท
- พ.ศ.๒๕๐๐   อำนวยการสร้างศาลาการเปรียญ ๑ หลัง ราคา
ประมาณ ๖๓๔,๒๒๐ บาท
- พ.ศ.๒๕๐๓   อำนวยการสร้างฌปนสถาน ๑ หลัง ราคาประมาณ
๔๓๒,๐๐๐ บาท
- พ.ศ.๒๕๑๘   อำนวยการสร้างกุฏิเจ้าอาวาส ทรงไทย ๒ ชั้น
พร้อมทั้งที่เก็บน้ำได้กุฏิ ๑ หลัง ราคาประมาณ
๘๖๕,๔๐๐ บาท

เอกสาร มศว.

- พ.ศ.๒๕๑๙   อำนวยการสร้างกุฎี ๒ ชั้น ๑ หลัง ราคาประมาณ ๙๘๒,๕๑๐ บาท
- อำนวยการสร้างศาลาท่าน้ำ ๓ หลัง ราคาประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ บาท
- พ.ศ.๒๕๒๑   อำนวยการสร้างเขื่อนและรั้วรอบบริเวณวัด เนื้อที่ ๑๒ ไร่ ราคาประมาณ ๑,๔๐๐,๒๕๐ บาท

ข. โรงเรียนพุทธรังสีพิบูล

- พ.ศ.๒๕๑๗   ดำเนินการจัดหาและซื้อที่ดินเพื่อสร้างโรงเรียน ได้ที่ดินประมาณ ๕๐ ไร่ ราคาประมาณ ๔๐๐,๐๐๐ บาท
- ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนมัธยมและจัดสร้างอาคารเรียน ๑ หลัง อาคารโรงอาหาร ๑ หลัง ส้วมนักเรียน ๒ หลัง บ้านพักครู ๕ หลัง บ้านพักภารโรง ๑ หลัง ราคาประมาณ ๑,๒๐๐,๐๐๐ บาท
- พ.ศ.๒๕๑๘   ดำเนินการสร้างห้องสมุดประจำโรงเรียน ๑ หลัง ราคาประมาณ ๘๙,๐๐๐ บาท
- พ.ศ.๒๕๑๘   ดำเนินการสร้างอาคารเรียนทรงไทย ๒ ชั้น ได้ทุนเป็นถึงเก็บน้ำฝนลึก ๓ เมตร ราคาประมาณ ๒,๘๗๕,๖๕๐ บาท
- ดำเนินการสร้างอาคารพลานามัย ห้องประชุม ๑ หลัง ราคาประมาณ ๑,๗๖๕,๔๗๘ บาท
- ดำเนินการถมที่ดินทั้งหมดเพื่อเตรียมสร้างอาคารและจัดทำสนามกีฬา พร้อมทั้งขุดบ่อน้ำ ราคาประมาณ ๒,๑๒๕,๖๐๐ บาท

- พ.ศ.๒๕๒๕ ดำเนินการสร้างอาคารอเนกประสงค์ ๔ ชั้น ได้ถูก
เป็นถึงเก็บน้ำ ราคาประมาณ ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท
ดำเนินการสร้างอาคารวิทยาศาสตร์ ๓ ชั้น ได้ถูก
เป็นถึงเก็บน้ำฝนราคาประมาณ ๘,๐๐๐,๐๐๐ บาท
ดำเนินการสร้างรั้วคอนกรีตเสริมลวดหนามรอบ
พื้นที่โรงเรียนยาวประมาณ ๑,๔๖๐ เมตร ราคา
ประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ บาท
- พ.ศ.๒๕๒๘ ดำเนินการถมที่เพื่อขยายบริเวณสนามด้านหลัง
ออกไปจำนวน ๑๗ ไร่ ๒๘ ตารางวา เป็นเงิน
๕๐๐,๐๐๐ บาท
- พ.ศ.๒๕๒๙ เริ่มดำเนินการจัดสร้างอาคารโรงยิม ๑ หลัง พร้อม
จัดทำลู่วิ่งมาตรฐาน งบประมาณ ๘,๐๐๐,๐๐๐ บาท

ค. วัดโสธรวรารามวรวิหารและโรงเรียนพุทธโสธร

- พ.ศ.๒๕๐๗ สร้างถนนคอนกรีตด้านหน้าและหลังพระอุโบสถ
หลวงพ่อโสธรเป็นเงิน ๘๔๙,๒๑๓ บาท
- พ.ศ.๒๕๐๘ เชื้อหน้าวัดโสธร ยาว ๕ เส้น เป็นเงิน ๓๕๖,๕๐๐
บาท
ถมที่ร่องสวนสร้างกุฏิและที่ฌาปนกิจเป็นเงิน
๕๗๗,๗๗๕.๗๕ บาท
สร้างคร้ววัดข้างล่างมีถึงเก็บน้ำฝนเป็นเงิน ๒๓๑,๐๐๐
บาท
ถมที่สร้างอาคารเรียน เป็นเงิน ๗๘๘,๗๑๗ บาท
สร้างหอระฆัง เป็นเงิน ๘๕,๐๐๐ บาท

- สร้างอาคารเรียน ๓ ชั้น ทรงไทย ข้างล่างมีถึง
เก็บน้ำฝนยาว ๒ เส้น เป็นเงิน ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท
- พ.ศ.๒๕๐๙ สร้างที่เผาศพ ตลอดจนถึงพักและอาสนสงฆ์ มีถึง
เก็บน้ำฝนข้างล่างเป็นเงิน ๙๐๐,๐๐๐ บาท
สร้างครัวที่เผาศพ มีถึงเก็บน้ำฝนข้างล่าง เป็นเงิน
๓๐๐,๐๐๐ บาท
สร้างลานคอนกรีตโดยรอบที่เผาศพ เป็นเงิน
๕๖๐,๓๒๐ บาท
- พ.ศ.๒๕๑๐ สร้างถังส่งน้ำ ๒ ถัง เป็นเงิน ๙๐,๐๓๕ บาท
สร้างสะพานข้ามคลองโสธร เป็นเงิน ๑๐๐,๐๐๐
บาท
- พ.ศ.๒๕๑๑ สร้างหอประชุม ๒ ชั้น ข้างล่างเป็นโรงอาหาร
เป็นเงิน ๓,๐๖๕,๐๐๐ บาท
สร้างโต๊ะ ม้านั่งสำหรับครู นักเรียน จำนวน ๑,๐๐๐
ชุด พร้อมอุปกรณ์ไฟฟ้า เป็นเงิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท
สร้างเสาชิง สนามบาสเกตบอล ห้องน้ำ ถมที่ใน
บริเวณโรงเรียนวัดโสธรฯ เป็นเงิน ๖๔๖,๕๒๐ บาท
- พ.ศ.๒๕๑๒ สร้างหอศิลป์ ข้างล่างมีถึงเก็บน้ำฝน เป็นเงิน
๑,๕๐๐,๐๐๐ บาท
สร้างรั้วคอนกรีตรอบอาคารเรียนโรงเรียนวัด
โสธรฯ เป็นเงิน ๖๖๕,๐๐๐ บาท
- พ.ศ.๒๕๑๓ สร้างกุฏิสงฆ์ ๒ ชั้น ข้างล่างมีถึงเก็บน้ำฝน ๓ หลัง
เป็นเงิน ๙,๔๗๖,๐๓๒ บาท
- พ.ศ.๒๕๑๕ สร้างหอดิน และกุฏิรับรอง เป็นเงิน ๑,๘๕๕,๘๐๐
บาท

- พ.ศ.๒๕๑๖ สร้างศาลาอภิธรรม เป็นเงิน ๘๖๕,๓๐๐ บาท
สร้างรั้วคอนกรีตรอบกุฎีพร้อมประตู มีศาลา ๔
หน้า ๒ หลัง เป็นเงิน ๓,๔๕๗,๖๕๐ บาท
- พ.ศ.๒๕๑๘ สร้างเขื่อนคอนกรีตและศาลาราย ๗ หลัง เป็นเงิน
๙,๘๖๑,๑๗๗ บาท
สร้างโรงเจหลวงพ่อโสธร เป็นเงิน ๑๖,๙๒๐,๙๔๒
บาท
สร้างศาลาพักร้อนคอนกรีต ๔ หน้าพร้อมรั้วล้อม
รอบ เป็นเงิน ๓๔๕,๖๐๐ บาท
- พ.ศ.๒๕๑๙ สร้างสระน้ำคอนกรีตยาว ๑๕ วา กว้าง ๑๒ วา
ลึก ๕ วา พร้อมถึงส่งน้ำและเครื่องปั้มน้ำ เป็นเงิน
๙๖๘,๗๑๖ บาท
สร้างลานคอนกรีตที่จอดรถยาว ๓ เส้น กว้าง ๒
เส้น เป็นเงิน ๒,๔๕๐,๐๐๐ บาท
- พ.ศ.๒๕๒๐ สร้างศาลาคอนกรีตทรงไทย ๔ หน้า ที่พัคศพ
และที่เก็บศพ เป็นเงิน ๘๗๕,๖๔๘ บาท
จัดบริเวณโรงเรียนหลังเก่า ถมที่ และสร้างร้านค้า
เป็นเงิน ๔๖๒,๘๓๗.๔๐ บาท
- พ.ศ.๒๕๒๑ สร้างถนนคอนกรีตและรั้วคอนกรีตจากหน้าเสาธง
เมรุ ถึงที่พัคพิภัสสนา เป็นเงิน ๘๒๑,๖๔๔ บาท
- พ.ศ.๒๕๐๗-๒๕๒๑ ซื้อที่ดินสร้างโรงเรียนวัดโสธรฯ ประมาณ ๑๐๐ ไร่
เศษ เป็นเงิน ๒๐,๖๐๐,๐๐๐ บาท
- พ.ศ.๒๕๒๑ สร้างห้องน้ำรอบศาลาการเปรียญ จำนวน ๓๐
ห้อง เป็นเงิน ๖๔๕,๓๒๐ บาท

- พ.ศ.๒๕๒๒-๒๕๒๗ สร้างอาคารเรียน ๓ ชั้น ทรงไทย ข้างล่างมีถึง
เก็บน้ำฝนลึก ๓ เมตร พร้อมส้วมนักเรียน ๒ หลัง
และถนนคอนกรีตรอบอาคารเรียน เป็นเงิน
๕๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท
- พ.ศ.๒๕๐๗-๒๕๒๒ สร้างอุโบสถ ศาลาการเปรียญ กุฏิ และโรงเรียน
วัดต่าง ๆ ในแปดริ้ว ๓๐ กว่าแห่ง เป็นเงิน
๔๕,๖๕๗,๙๖๕ บาท
- พ.ศ.๒๕๒๖-๒๕๒๗ สร้างอาคาร ๓ ชั้น ทรงไทย ใช้เป็นพิพิธภัณฑ์
ห้องสมุด และโรงอาหารของโรงเรียนพุทธโสธร
กว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๗๑ เมตร เป็นเงิน ๓๐,๐๐๐,๐๐๐
บาท

๓. การดำเนินการจัดสร้างอุปกรณ์สนับสนุนการศึกษา

นอกจากหลวงปู่จะดำเนินการจัดสร้างอาคารและสิ่งก่อสร้าง
ต่าง ๆ และจัดตั้งมูลนิธิ เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ที่จะ
ศึกษาเล่าเรียน ท่านยังเห็นความสำคัญของอุปกรณ์ที่มีส่วนช่วยสนับสนุน
การเรียนการสอน จึงได้จัดหาให้โรงเรียนดังรายการต่อไปนี้

- ๓.๑ จัดซื้อเครื่องถ่ายเอกสารเพื่อใช้ในโรงเรียน ๑ เครื่อง
ราคา ๕๐,๐๐๐ บาท
- ๓.๒ จัดซื้อกล้องถ่าย วีดีโอ เครื่องเล่นเทป วีดีโอ พร้อมทีวี
๑ ชุด ราคา ๒๐๐,๐๐๐ บาท
- ๓.๓ จัดซื้ออุปกรณ์การเรียนวิชาซีพีตัดผม ๑๐ ชุด อุปกรณ์
การเรียนวิชาซีพีทอเสื้อ จำนวน ๑๒ ชุด
- ๓.๔ จัดหาอุปกรณ์สนับสนุนการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ
โดยซื้อวิทยุเทป หูฟัง จำนวน ๕๐ ชุด

- ๓.๕ จัดซื้อโต๊ะ เก้าอี้สำหรับห้องประชุมครูและใช้เป็นห้อง
รับรองผู้มาเยี่ยมชมโรงเรียน สามารถรับรองได้ ๑๒๐
คน
- ๓.๖ จัดหาเครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทยและภาษาอังกฤษ สำหรับ
ใช้ในสำนักงาน จำนวน ๔ เครื่อง

ฯลฯ

ผลงานด้านสาธารณกุศล

หลวงปู่มองเห็นความสำคัญและความจำเป็นสำหรับพระภิกษุสงฆ์
ที่อาพาธต้องเข้ารับรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลและพักรวมกับฆราวาส
ซึ่งไม่ได้รับความสะดวกและไม่เหมาะสม จึงสร้างตึกสงฆ์ “พุทธโสธร”
ขึ้นที่โรงพยาบาลฉะเชิงเทรา ในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นเงิน ๖๕๓,๔๐๖ บาท

นอกจากนั้น ในวันที่ ๑ ธันวาคมของทุกปี หลวงปู่ได้บำเพ็ญกุศล
เนื่องในวันคล้ายวันเกิดของท่าน ด้วยการทำบุญ ตักบาตร แด่พระ เณร
และชี นอกจากนี้ได้บริจาคเงินและสิ่งของเพื่อเป็นสาธารณกุศล ดังนี้

๑. มอบถ้ำน้ำคูลเลอร์ ขนาดเบอร์ ๓๖ ให้สถานศึกษาต่าง ๆ
และหน่วยราชการต่าง ๆ ปีละประมาณ ๒๕๐-๓๐๐ ถังทุกปี
ติดต่อกันมาเป็นเวลาประมาณ ๑๐ ปีเศษ
๒. มอบตุ่มน้ำขนาดจุ ๗๕ ปีบ ให้สถานื่อนามัยและสถานศึกษา
ที่อยู่ในเขตขาดแคลนน้ำ
๓. บริจาคเงินให้มูลนิธิการกุศลต่าง ๆ ทุกปี ได้แก่มูลนิธิ
  - ๓.๑ มูลนิธินวฤกษ์
  - ๓.๒ มูลนิธิราชประชานุเคราะห์

- ๓.๓ มุลงนิตินิติโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์
- ๓.๔ มุลงนิตินิติมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
- ๓.๕ มุลงนิตินิติโสณะ
- ๓.๖ มุลงนิตินิติสัมมาชีวศิลป์
- ๓.๗ มุลงนิตินิติอนุศาสนาจารย์ทหารบก
- ๓.๘ มุลงนิตินิติโรคเบาหวาน
- ๓.๙ มุลงนิตินิติโรคไตศิริราช
- ๓.๑๐ มุลงนิตินิติโรคคนหูหนวก
- ๓.๑๑ มุลงนิตินิติโรคตาบอด
- ๓.๑๒ มุลงนิตินิติโรคติดต่อด
- ๓.๑๓ มุลงนิตินิติโรคคนพิการ
- ๓.๑๔ มุลงนิตินิติโรคมะเร็ง
- ๓.๑๕ มุลงนิตินิติเซสเซียร์
- ๓.๑๖ มุลงนิตินิติพุทธสมาคม
- ๓.๑๗ มุลงนิตินิติพิบูลประชาสรรค์
- ๓.๑๘ มุลงนิตินิติวัดทรงธรรมกัลยาณี
- ๓.๑๙ มุลงนิตินิติพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย
- ๓.๒๐ มุลงนิตินิติแปดริ้วเพื่อการพัฒนา

๔. บำเพ็ญกุศลเนื่องในวันเกิดครบ ๗ รอบ เมื่อ ๑ ธันวาคม ๒๕๓๐ ในนามหลวงพ่อกุศลโสธรประจำปี ๒๕๓๐ ดังรายการต่อไป

- ๔.๑ ถวายรถพยาบาลเพื่อรับบริจาคโลหิตให้แก่ สภากาชาดไทย ๑ คัน ราคา ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท
- ๔.๒ สมทบทุนสร้างตึก “ภ.ป.ร.” ที่ร.พ.จุฬา ๓๐๐,๐๐๐ บาท

๔.๓	สมทบทุนสร้างตึกสยามมินทร์ที่ร.พ.ศิริราช	๓๐๐,๐๐๐	บาท
๔.๔	สร้างห้องคนไข้ที่ร.พ.สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอฯ	๓๐๐,๐๐๐	บาท
๔.๕	บริจาคเครื่องชำระไตที่ร.พ.ศิริราช	๒๕๐,๐๐๐	บาท
๔.๖	สร้างห้องคนไข้ที่ร.พ.คุ้มเกล้า	๒๐๐,๐๐๐	บาท
๔.๗	สร้างห้องคนไข้ที่ร.พ.ธรรมศาสตร์	๒๕๐,๐๐๐	บาท
๔.๘	มอบถึงนำให้มูลนิธิราชประชาสมาสัย สุราษฎร์ธานี	๓๐๐,๐๐๐	บาท
๔.๙	สร้างห้องคนไข้ที่ตึกสมเด็จพระเทพฯ ร.พ.ขอนแก่น	๒๕๐,๐๐๐	บาท
	รวมเป็นเงินทั้งสิ้น	๔,๑๕๐,๐๐๐.๐๐	บาท

การเผยแพร่ผลงานเพื่อประโยชน์แก่สาธารณชนของพระธรรมเสนาณี

จากประวัติการประพฤติปฏิบัติศาสนกิจ การศึกษา สังคม สงเคราะห์ที่ยอดเยี่ยมของหลวงปู่พระธรรมเสนาณี เป็นที่ประจักษ์ชัด แจ่มแก่ชนทั่วไป พระเดชพระคุณพระธรรมเสนาณี เป็นพระเถระผู้เพียบพร้อมด้วยศิลาจารวัตร มั่นคงในพระบวรพุทธศาสนาตั้งแต่อุปสมบท เมื่อวัยหนุ่มมาถึงปัจจุบันอายุ ๘๕ ปี ทั้งผลงานพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ซึ่งหมายถึงการพัฒนาวัดพิพิธประสาทสุนทร วัดโสธรวราราม-วรวิหารและวัดอื่น ๆ พัฒนาการศึกษาของชาติด้วยการจัดตั้งโรงเรียน ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาชั้นภายในวัดและนอกวัด ส่งเสริม สนับสนุน การศึกษาทุกระดับ การสังคมสงเคราะห์ การอบรมพระภิกษุสงฆ์ สามเณรและเยาวชน ประชาชน ผลงานดีเด่นของท่านจึงเป็นที่ประจักษ์แก่คณะสงฆ์ รัฐบาลและประชาชนทั่วไป

เกียรติประวัติดีเด่นอันควรได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

หลวงปู่ พระธรรมเสนานี เป็นพระเถระผู้เพียบพร้อมด้วยศีลาจารวัตร มั่นคงในพระบวรพุทธศาสนา เป็นผู้ทรงศีลบริสุทธิ์ สร้างสรรค์ประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา เป็นนักบริหารการศึกษา นักพัฒนาและนักสังคมสงเคราะห์ ท่านได้สร้างถาวรวัตถุให้แก่วัด โรงเรียนและสาธารณกุศล ท่านเป็นผู้ให้ แก่ไขความอดอยากยากจน ท่านจึงเป็นที่ยอมรับแก่คณะสงฆ์ รัฐบาลและประชาชนทั่วไป ตลอดระยะเวลา ๓๓ ปี ผลงานของท่านเป็นที่ประจักษ์และดีเด่น ท่านเป็นผู้นำที่มีศักยภาพสูงยิ่งที่แสดงให้เห็นเป็นตัวอย่างที่ดี ด้วยคุณธรรมสูงและมีความเป็นสงฆ์ที่ดีอย่างมั่นคงเสมอต้นเสมอปลาย จึงเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของงานทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานด้านพระศาสนาและงานด้านการศึกษา

ด้วยผลงานดีเด่นของหลวงปู่ ท่านจึงได้รับปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาครุศาสตร์ จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๙ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๐ และในปีพุทธศักราช ๒๕๓๑ นี้ สภามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีมติเป็นเอกฉันท์ถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ นับได้ว่าหลวงปู่พระธรรมเสนานี ท่านมีผลงานดีเด่นพิเศษที่ได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัย ๓ แห่งติดต่อกันในช่วงเวลาเพียง ๒ ปี

อุดมคติไทยของหลวงปู่พระธรรมเสนาณี

โดย “สุธีร์”

พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระธรรมเสนาณี (จิรปัญญา ติ.เจียม กุลละวณิชย์) หรือหลวงปู่ของพวกเราชาวแปดริ้ว เป็นผู้ที่ได้ประกอบกิจอันเกิดประโยชน์แก่สังคมทั้งทางโลกและทางธรรมไว้มากมายใหญ่หลวง อีกทั้งยังเป็นพระเถระผู้มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นผู้ที่มีสติปัญญาเป็นเลิศและอุดมคติที่มั่นคง ดังจะเห็นได้จากผลงานด้านพัฒนาของท่านที่มีอยู่มากมายทั้งทางด้านการศึกษา สังคม และวัฒนธรรม จนท่านได้รับการถวายเกียรติยศจากสถาบันการศึกษาชั้นสูงของประเทศไทยคือ ปริญาวุฒิปันธกิตติมศักดิ์ ถึง ๓ สถาบัน คือจากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งนำความปลาบปลื้มใจเป็นอย่างยิ่งมาสู่ศิษยานุศิษย์จำนวนนับล้านคนของท่าน ซึ่งกระจายกันอยู่ทั่วประเทศ

ในบรรดาผลงานต่าง ๆ ของหลวงปู่ท่านเจ้าคุณพระธรรมเสนาณี มีสิ่งหนึ่งที่ท่านกระทำอย่างต่อเนื่องเสมอมาและประทับใจข้าพเจ้ามาก นั่นก็คือ การยึดมั่นในอุดมคติไทย และปฏิบัติตามอุดมคติไทย รวมทั้งเผยแพร่อุดมคติไทยให้แก่อนุชนรุ่นหลัง พุดง่าย ๆ ว่า ท่านเป็นผู้หนึ่งที่รักความเป็นไทย และพยายามรักษาสิ่งที่เป็นไทย ๆ เอาไว้ รวมทั้งสั่งสอนให้ศิษย์และประชาชนทั่วไปให้รักและหวงแหนในความเป็นไทย ดังจะเห็นได้ว่า หลวงปู่ไม่ยอมใช้ตัวเลขอารบิก แต่จะใช้ตัวเลขไทยทุกครั้ง หรือชื่อจังหวัดจะเชิงเตตรา หลวงปู่ก็อยากให้ใช้คำว่า “แปดริ้ว” มากกว่า เพราะ

“แปดริ้วนั้น เป็นชื่อที่ประชาชนทั่วไปเรียกมาแต่ดั้งเดิม ในท้องถื่นมีปลาชุกชุมแม้เพียงเอามือไปแตะที่น้ำ ปลาก็จะว่ายมาเป็นฝูงตัวโต ๆ ทั้งนี้ เมื่อจับได้ผ่าแล่ออกได้เป็น “แปดริ้ว” เลยเรียกกันทั่วไปว่า “แปดริ้ว” ส่วนคำว่า “จะเข็งเทรา” นั้น เขมรเคยยืนยันว่า เคยปกครองเมืองนี้มาแต่เดิมจึงเรียกเช่นนั้น เมื่อหาประวัติศาสตร์แล้วปรากฏว่า “แปดริ้ว” ไม่เคยมีเขมรมาปกครองเลย ทั้งประชาชนทั่วไปก็ไม่ปรารถนาที่จะเป็นเมืองขึ้นเขมร และไม่ปรารถนาที่จะได้ยินเรียกจะเข็งเทรา เพราะรังเกียจที่จะเป็นข้าเขมร...”

โรงเรียนทั้ง ๓ แห่งที่หลวงปู่ให้ความอุปการะ หรือก่อตั้งขึ้นมา คือ โรงเรียนพุทธโสธร โรงเรียนวัดโสธร และโรงเรียนพุทธศรีพิบูล ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งตามปกติจะต้องหยุดเรียนวันเสาร์และอาทิตย์ แต่โรงเรียน ๓ แห่งนี้ หลวงปู่ให้หยุดเรียนวันโกน และวันพระมาตลอด โดยท่านให้เหตุผลไว้ว่า

“ในสมัยโบราณ มีการหยุดกันในวันโกน วันพระ ทุกวัดทุกวา มีการทำบุญฟังธรรมเทศนาทั่วทั้งเมืองไทย มีผู้คนพากันไปวัดทุกวัน จนเป็นที่ขึ้นชื่อลือชาไปทั่วโลก แต่ในปัจจุบันนี้ ไทยทั้งเมืองต้องหันเหไปยึดเอาวันหยุดของศาสนาคาทอลิก เป็นวันหยุดของบ้านเมืองไปเสียแล้ว เลิกทั้งวันหยุดของพระพุทธศาสนาไปหมดสิ้น คนทั้งเมืองเลยเข้าใจผิดคิดไปว่า วันหยุดของพระพุทธศาสนา คือวันเสาร์ วันอาทิตย์... โบราณกาลท่านจะหยุดเรียนในวันโกน วันพระ และโรงเรียนส่วนมากก็อยู่ในวัด ส่วนมากในชนบททำบุญกันในวันโกน วันพระ ถึงเวลาทำบุญ พ่อแม่มีลูกก็คน ๆ ก็จะนำลูกไปวัดหมด ไปเรียน ไปศึกษา ไปอบรมสั่งสอนกันที่วัด เด็ก ๆ ทุกคนจะได้รับน้ำย้อมตั้งแต่เด็กเรื่อยมาโดยลำดับ ในสมัยโบราณจึงมีแต่คนคืออยู่ในศีลในธรรม รู้จักผู้หลักผู้ใหญ่ ควรกราบ ก็กราบ ควรไหว้ก็ไหว้ เป็นดังนี้เหมือนกันหมดทุกแห่งในเมืองไทย”

ในคำปรารภเนื่องในวันคล้ายวันเกิด วันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ นั้น หลวงปู่ยังได้กล่าวด้วยความเป็นห่วงอีกว่า “เยาวชนของชาติ ซึ่งนับถือพระพุทธศาสนาเป็นทรัพยากรสำคัญของชาติ กำลังเหินห่างจากพระพุทธศาสนาอย่างน่าเป็นห่วง แต่ก่อนวัดวาอารามเป็นบุญสถาน ปัจจุบันชาวพุทธจะทำบุญที่ไหนก็ได้ ไม่จำเป็นต้องไปทำที่วัด เช่น ทำบุญตามถนน (เดินการกุศล) ทำบุญในสนามม้า (แข่งม้าการกุศล) ทำบุญในสนามมวย (แข่งมวยการกุศล) ฯลฯ ประชาชนชาวพุทธได้ห่างเหินวัด หันหลังให้วัด เพราะโครงสร้างที่สำคัญ คือ วันพระได้ถูกยกเลิกไป...”

นอกจากนี้ หลวงปู่ยังได้ปรารภเสมอ ๆ ว่า คนไทยสมัยนี้พยายามจะทำตนเป็นคนที่ทันสมัยที่สุด เพื่อว่าจะได้แสดงให้ผู้อื่นเห็นว่าตนเองเป็นผู้ได้รับการศึกษาสูงพยายามที่จะแสดงออกกว่าอะไรที่พิสูจน์ตามหลักวิทยาศาสตร์ไม่ได้ เขาจะไม่เลื่อมใสศรัทธาและยึดเกาะต่อเรื่องโบราณโบราณทั้งหลายที่บรรพบุรุษของเราได้เชื่อถือกันมา

การกระทำของคนเหล่านั้นไม่ถูกต้อง เพราะความรู้กับความเชื่อเป็นคนละสิ่ง เขาเข้าใจชีวิตกันแต่เพียงผิวเผิน หลงติดอยู่กับวัตถุ บางครั้งก็หลงถึงขนาดตำหนิติเตียนบุคคลอื่นที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกับตนว่าเป็นผู้ล่าหลัง คร่ำครึ หรือไม่เจริญ

ซ้ำร้ายไปกว่านั้น บางคนที่มีแต่ความรู้สึกแต่ไม่มีสติสัมปชัญญะก็บังอาจถึงขนาดตำหนิติเตียนบรรพบุรุษของตนเองว่าเป็นผู้โง่เขลาเบาปัญญา เฉลียวฉลาดน้อยกว่าตน และเห็นว่าเท่าที่แล้วมาบรรพบุรุษถือและปฏิบัติภารกิจไปด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ทั้งสิ้น เขาเอาบรรพบุรุษมาเปรียบเทียบกับผู้คนในปัจจุบัน และถือปัจจุบันว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องอดีตเป็นเรื่องผิดพลาดและเหลวไหลทั้งเพ

คนที่คิดเช่นนี้ อาจได้รับการยกย่องจากผู้ที่มิสติปัญญาต่อยกว่า แต่ว่าผู้ที่มีความคิดรอบคอบทั้งหลายย่อมจะตำหนิได้ว่าคนเช่นนี้มิใช่คนไทยที่แท้จริง ดังเช่น บรรพบุรุษของเรา เพราะ คนเช่นนี้ขาดจริยธรรม คบหาอะไรไม่ได้ ไม่น่าไว้วางใจ เพราะเหตุว่า แม้แต่บรรพบุรุษเขายังดูหมิ่น ดูแคลนได้ บิดามารดาของเขาเอง เขาก็อาจจะดูหมิ่นได้ ปูย่าตายายของเขาเอง เขาก็อาจจะดูหมิ่นได้ สามีห่าอะไรกับผู้อื่น เขาจะไม่ดูหมิ่นถิ่นแคลน เพราะฉะนั้น หลวงปู่ ท่านเจ้าคุณพระธรรมเสนาบดีจึงสั่งสอนพวกเราเสมอว่า บุคคลเช่นที่กล่าวนี้เป็นบุคคลที่ไม่ควรคบหาสมาคมด้วย เพราะเป็นคนที่ขาดหลักธรรม โดยเฉพาะเป็นคนอกตัญญูต่อบรรพบุรุษ

นอกจากสั่งสอนในเรื่องนี้แล้ว หลวงปู่ได้บำเพ็ญตนเป็นตัวอย่างในเรื่องความกตัญญูต่อบรรพบุรุษเสมอมา ในคำปรารภของหลวงปู่ในหนังสือที่แจกในวันเกิด คือ วันที่ ๑ ธันวาคม ของทุกปี หลวงปู่จะเขียนอุทิศให้กับบรรพบุรุษเสมอ ๆ เช่น “กรรมดีใด ๆ ที่ได้กระทำมาแล้วทั้งหมดนั้น ขอจงเป็นพลวปัจจัยส่งให้ถึงพ่อปลื้มแม่สาย กุลละวณิชย์ผู้ให้กำเนิดในปัจจุบันและโยมผู้ให้กำเนิดทุกภพทุกชาติ พร้อมทั้งเจ้ากรรมนายเวร เพื่อผู้เกิดแก่ เจ็บ ตายทั้งหลายทั้งสิ้น จงเป็นผู้มีส่วนในความดีที่ได้ทำแล้วทั้งหมดนี้ จงทั่วถึงกันทุกท่านเทอญฯ ...”

หลวงปู่เป็นห่วงว่าบ้านเมืองไทยเราทุกวันนี้ กำลังเอาอย่างชาวตะวันตกในการบำเพ็ญชีวิตประจำวัน เช่น แต่งตัวอย่างชาวตะวันตก กินอยู่อย่างชาวตะวันตก ที่อยู่อาศัยก็เป็นแบบชาวตะวันตก ความสัมพันธ์แบบไทย ๆ ก็เปลี่ยนไปเป็นแบบตะวันตก พุศุอีกอย่างก็คือ คนไทยจำนวนมากพยายามจะเป็นไทยน้อยลง และอยากเป็นชาวยุโรปหรือชาวอเมริกันมากขึ้น

หลวงปู่ท่านไม่ห้ามเรื่องการศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากชาวตะวันตก แต่ท่านเป็นห่วงคนไทยที่สละทิ้งซึ่งความเป็นไทยไปหลงมกมายแบบอย่างของตะวันตก หลวงปู่ท่านเคยเขียนเตือนสติไว้ว่า “ปัจจุบันชนชาติไทย จำพวกหนึ่งที่พากันถือว่ามีปัญญาหรือเป็นปัญญาชน กลับนิยมความเป็นทาส จะเห็นได้ว่าชนเหล่านั้นนิยมเอาไว้ผมยาวแบบที่ผู้หญิงเอาไว้กัน ทั้งพากันถือว่าเป็นแบบประเพณี ชาติที่เจริญแล้วไม่ทำกัน คนที่ทำหรือเอาไว้ผมยาวแข่งกับแม่ของตนนั้น เขาพากันขนานนามว่าเป็นทาส...”

“ข้าพเจ้าไม่ปรารถนาที่จะเห็นคนไทยเป็นทาส ท่านผู้ปกครองท่านใด จะนำลูกหลานไปมอบให้ข้าพเจ้าบวช โปรดอย่านำลูกที่เป็นทาส เป็นก๊วย เป็นขอทาน เป็นกะเทย เป็นอันธพาลหรือเอาไว้ผมยาวรุงรังไม่ทราบว่าเป็นเพศอะไรกันแน่ ไปมอบให้บวช อย่าพาไป ทางพระวินัยต้องการคนเป็นอิสระแก่ตัวท่านนั้นบวช”

คนไทยเรานั้นมีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างจากชาวตะวันตกหลายประการ บางอย่างก็ตรงกันข้ามเลยทีเดียว เช่น เรื่องความเคารพ เด็กไทยเราถูกสอนมาว่า ห้ามยืนค้ำศีรษะผู้ใหญ่หรือเหยียดเท้าไปทางผู้ใหญ่ แต่ชาวตะวันตกนั้นเขามิได้สนใจในเรื่องเช่นนี้ เด็กอาจจะใช้เท้าชี้ให้ผู้ใหญ่ดูสิ่งนั้นสิ่งนี้ก็ได้ ลูกหลานอาจจะจับศีรษะผู้ใหญ่ก็ได้ เขามิได้ถือว่าเป็นสิ่งหยาบช้า เลวทราม นอกจากนี้การยกเท้าขึ้นพาดโต๊ะเวลาทำงานหรือนั่งคุยกัน ชาวตะวันตกเขาก็ไม่ถือว่าเป็นการไม่สุภาพ หลวงปู่ท่านจึงเป็นห่วงว่ามรรยาทแบบตะวันตกเช่นนี้ คนไทยจะไปนิยมชมชอบแล้วนำมาปฏิบัติ

นอกจากนี้สิ่งที่นักสมัยนิยมหลงเคลิ้มไปเป็นอย่างมากก็คือ เรื่องในทางวัตถุ พวกนี้ตื่นตื้นตันกับความเจริญรุ่งเรืองที่มองเห็นได้ด้วยสายตา หรือวัดเป็นจำนวนเงินได้ เขาปฏิบัติยึดต่อความสุขชั่วแล่นที่ได้พบได้เห็น

จากตัวอย่างชาวต่างประเทศเขานิยมชมชื่นในความฉลาดของชาวต่างประเทศ จากสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ เช่น ชื่นชมในเรื่องความฉลาดในการทุจริต การปล้น การวิวาทชกต่อย การควบคุมสมัครพรรคพวก ประกอบอาชญากรรมบ้านเมืองไม่สามารถจับได้ไล่ทัน เขารู้สึกว่าเขาบ้ำาเพ็ญชีวิตอย่างนั้นเป็นความฉลาด เพราะเป็นหนทางหาความสุขทางวัตถุได้โดยง่าย

คนพวกนี้หาคิดไม่ว่า มนุษย์จะมีความสุขโดยอาศัยแต่เพียงทางวัตถุนั้นหาได้ไม่ ในทางจิตใจนั้นเป็นทางที่หาความสุขได้มากกว่า เพราะความสุขที่เกิดจากด้านจิตใจเป็นความสุขที่สงบ เป็นความสุขที่ไม่ก่อวิเวกบาดหมาง เป็นความสุขที่เยือกเย็น ความสุขเหล่านี้บรรพบุรุษของไทยเราเคยได้รับมาตลอดชั่วลูกชั่วหลาน และนี่ก็คือสิ่งที่หลวงปู่ท่านเจ้าคุณพระธรรมเสนานีพราสอนพวกเรา

หากจะถามว่า บรรพบุรุษท่านได้ใช้วิธีการอย่างไร เป็นหลักในทางปฏิบัติ คำตอบก็คือว่า ท่านยึดหลักทางสายกลางของพระพุทธศาสนานั้นเอง คือ หลักที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา”

เรื่องนี้คนที่ถือตัวเองว่าทันสมัยอาจจะโวยวายว่าเรื่องศาสนาเป็นเรื่องล้าหลัง ไม่เรียนรู้อะไรไม่เป็นไร เพราะไม่จำเป็นในทางเศรษฐกิจ เขายืมเยาะการบ้ำาเพ็ญแบบโบราณทั้งหมด เขาพยายามจะยึดแต่หลักสมัยใหม่อย่างเดียว หลวงปู่สั่งสอนเสมอว่า การคิดเช่นนั้นเป็นการคิดที่ผิด เพราะกาลเวลาได้พิสูจน์แล้วว่า ศาสนามีใช้เรื่องล้าสมัย และพระพุทธศาสนาก็ได้ช่วยให้ประเทศเราเป็นอยู่อย่างดีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ด้วยความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างยิ่ง หลวงปู่ท่านเจ้าคุณพระธรรมเสนานี จึงได้ให้แนวทางในการสอนและธำรงรักษาวัฒนธรรมแก่ครูอาจารย์ของโรงเรียนพุทธโสธร

โรงเรียนวัดโสธร และโรงเรียนพุทธิรังสีพิบูล เสมอมาว่า ผู้สอนจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีงามของเด็กนักเรียน ต้องประพฤติตนเป็นดั่งปูชนียบุคคล เป็นแบบฉบับที่ดีทั้งกาย วาจา และใจ นักเรียนจะได้เห็นแนวทางและตัวอย่างที่ดี นอกจากนี้ยังต้องช่วยกันรณรงค์ให้นักเรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมไทย โดยมุ่งให้รักวัฒนธรรม รักษาเอกลักษณ์ชาติ และเรียนรู้ด้วยสติปัญญา รวมทั้งให้ยึดมั่นในคุณธรรม ๔ ประการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และปฏิบัติตามค่านิยมพื้นฐาน ๕ ประการของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาในเรื่องวัฒนธรรมประเพณีไทย หลวงปู่ได้จัดสร้างอาคารอนุสรณ์ ประสงค์ หอสมุด และหอพิพิธภัณฑ์ ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช สิ้นค่าก่อสร้างไปทั้งหมด ๓๕ ล้านบาท เนื่องในวโรกาสที่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมีพระชนมายุครบ ๕ รอบ ในวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๓๐ โดยมีวัตถุประสงค์ “เพื่อน้อมเกล้าถวายเป็นการตอบแทนพระมหากรุณาธิคุณ และเป็น การแสดงออกซึ่งความจงรักภักดี ความเทิดทูน และเป็น การเทิดพระเกียรติพระองค์ท่าน” แสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์ในการยึดมั่นและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ของหลวงปู่ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยที่ไม่เหมือนกับชาติใดในโลกนี้

พิพิธภัณฑ์ดังกล่าวนี้ มีห้องแสดงศิลปะและวัฒนธรรมโดยมุ่งเน้นให้เห็นความเจริญของอารยธรรมไทย มีการแสดงให้เห็นความเป็นมาของชนชาติไทย การรวมกลุ่มกันเป็นชนชาติ การประกาศความเป็นอิสระ ความเป็นไท ตั้งแต่อดีตกาลจนกระทั่งสู่สมัยราชวงศ์จักรี ที่สร้างความเป็นปึกแผ่น ความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรม (คือพระพุทธศาสนา) เป็นการปลุกเร้าให้รักชาติ และปลุกใจประชาชนให้รักและ

เกิดทูนหวงแหนสถาบันพระมหากษัตริย์และให้ภูมิใจในความเป็นไทย
และภูมิปัญญาของคนไทยดังกล่าวมา

ปัญญาไทยใช้จะอัศจรรย์ด้วย

เรื่องใหญ่น้อยเราเคยพบพบปัญหา

ไทยช่างคิดนิจินิรันดรสืบกันมา

ล้วนปรีชาแหลมหลักนักคิดจริง

คนอื่นคิดอย่างไรเราไม่ว่า

เราก็มีปัญญามิอยู่หนึ่ง

คิดกับเขาบ้างเหมือนกันไม่หวั่นประวิง

คิดคือสิ่งมีงษ์วิญญูปัญญาไทย

(แต่งโดย อาจารย์เจือ สตะเวทิน)

ที่กล่าวมานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของอุดมคติไทยของหลวงปู่พระ
ธรรมเสนานี ซึ่งข้าพเจ้าเป็นนักธุรกิจเขียนขึ้นมาด้วยหวังว่า อาจารย์
และนักวิชาการท่านอื่น ๆ คงได้สนใจศึกษาวิจัยให้ละเอียดลึกซึ้ง เพื่อ
สืบทอดอุดมคติของหลวงปู่ต่อไป และเพราะอุดมคติดังกล่าวนี้อเอง ผลงาน
ของหลวงปู่ที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและสังคม จึงเกิดขึ้นอย่าง
มากมายและมีต่อเนื่องทุกปี

ในโอกาสที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เดินทางมาถวาย
ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ แต่หลวงปู่
พระธรรมเสนานี ในวันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ นี้ ในนามของศิษยา
นุศิษย์ และในนามของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ขอตั้งกุศลจิตร่วมยินดี
และขอให้พระเดชพระคุณจงมีอายุยืนชั่วนาน เป็นมิ่งขวัญของลูกศิษย์
และประเทศชาติตลอดไป... สาธุ

รายนามผู้บริจาคทำหนังสือถวายหลวงปู่พระธรรมเสนาณี

คุณบำรุง	ต้นมณี	๒,๐๐๐.-บาท
คุณวันชัย	แสนเจริญ	๒,๐๐๐.-บาท
คุณจรูญ	ไหคำ	๒,๐๐๐.-บาท
คุณสุวิษ	พัฒนโสภณ	๒,๐๐๐.-บาท
คุณประเวศ	ไชยชนะ	๒,๐๐๐.-บาท
คุณจารึก	รัตนวงศ์	๒,๐๐๐.-บาท
คุณศุภพงษ์	จنگลสุวรรณ	๒,๐๐๐.-บาท
คุณศักดิ์ดา	พินชมภู	๒,๐๐๐.-บาท
คุณเชิดวิทย์	ยุวระณะ	๒,๐๐๐.-บาท
คุณสมชาย	ตรีฤกษ์ฤทธิ์	๒,๐๐๐.-บาท
คุณสุรภาพ	ศรีชุมพวง	๒,๐๐๐.-บาท
คุณสันธิเมธ	ประถมวาลย์	๓,๐๐๐.-บาท
	รวม	๒๕,๐๐๐.-บาท

คณะกรรมการผู้จัดทำหนังสือ

กรรมการที่ปรึกษา

๑. รศ.ดร.ชาติรี เมืองนาโพธิ์
๒. รศ.เชาวน์ มณีวงษ์
๓. นายสุธีร์ ประถมวาลย์

กรรมการดำเนินการ

๑. ผศ.ดร.คุณวุฒิ	คนฉลาด	ประธานกรรมการ
๒. รศ.ดร.บรรจง	จันทร์สา	รองประธานกรรมการ
๓. รศ.ดร.สุเมธ	เด็ยวอิศเรศ	กรรมการ
๔. รศ.ชารี	มณีศรี	กรรมการ
๕. รศ.ธรรมบุญ	เพชรยศ	กรรมการ
๖. รศ.ลัดดา	สุขปรีดี	กรรมการ
๗. รศ.ดร.ศักดา	ปรารงค์ประทานพร	กรรมการและเลขานุการ

พิมพ์ที่

กมลศิลป์การพิมพ์

๑๐๘/๑๕ ถนนอัคนิวาด อ.เมือง จ.ชลบุรี โทร.๒๘๒-๑๖๔

นายกมล ธนทวีรัตน์ ผู้พิมพ์โฆษณา

